СЕЛСКОСТОПАНСКА АКАДЕМИЯ
ИНСТИТУТ ПО АГРАРНА ИКОНОМИКА
Вх.№ 1 17 д. 05 м. 2021
НАКР-02-09

РЕЦЕНЗИЯ

върху дисертационен труд за получаване на образователната и научната степен „доктор" в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8 Икономика, научна специалност Икономика и управление (по отрасли)

Тема и автор на дисертационния труд: КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ НА АГРАРНИЯ ИЗНОС НА БЪЛГАРИЯ, разработена от Теодора Василева Семерджиева

Член на научното жури: проф.д.ик.н. Юлия Маркова Дойчинова, катедра „Икономика на природните ресурси", УНСС, научна специалност Икономика и управление (аграрна икономика), назначен за член на Научно жури със Заповед РД 05-51/01.04.2021 на Председателя на Селскостопанска академия.

I. Кратко представяне на докторанта

Теодора Семерджиева е възпитаник на УНСС, магистър по „Международни отношения" (1992-1996). През следващите години тя е обогатила и разширила своята квалификация и е придобила образователни степени бакалавър (1996-2000) и магистър (2000-2001) по „Макроикономика" на Университета в Хамбург. През 2016 г. е провела специализация в Университет Болоня, Департамент по аграрни науки, Италия. Владее английски, немски, френски и руски езици.

Професионалният й опит е богат и свързан с експертни позиции в различни бизнес и публични структури (1995-2004), което е създало възможности за придобиване на допълнителни компетенции, знания и умения. От 2004 г. работи в Държавен фонд „Земеделие", а от 2008 г. в Министерство на земеделието, дирекция „Агростатистика" като старши експерт.

Зачислена е за докторант в Института по аграрна икономика на Селскостопанска академия на 1.02.2016 г. по докторска програма „Икономика и управление (по отрасли)".

II. Обща характеристика на дисертацията и автореферата – обем и структура

Представеният дисертационен труд е в общ обем от 170 страници основен текст, 28 стр. литературни източници и 14 страници приложения.

Дисертационният труд е логично структуриран, което е създало възможност на докторантката да развие изследването си, преминавайки последователно през методологичните и методически въпроси, анализа и проектната части на дисертацията.

III. Актуалност на проблема

Темата на дисертационния труд е от групата на традиционните, но винаги актуални теми, поради голямата обществена значимост на конкурентноспособността като предмет и на износа като обект на изследването.

Актуалността е добре обоснована в увода.

IV. Литературна осведоменост и теоретична подготовка на кандидата

Представеният списък на литературните източници е впечатляващ и доказва сериозната теоретична подготовка на кандидата. Той е с 579 позиции, от които 49 на кирилица, 499 на латиница и 29 адреси електронни страници.

Първата глава „Теоретични основи на изследването на конкурентоспособността на аграрния износ включва „Литературен анализ на теорията за конкурентоспособността и сравнителното предимство" и „Особености на аграрните стокови пазари". Така структурирана, тя съдържа задълбочен анализ на теоретичните основи на конкурентноспособността като изяснява категориалния апарат. конкурентоспособност и конкурентни предимства. нива на конкурентоспособност. Високо положителна оценка заслужава параграфа, посветен на теоретичните модели на конкурентоспособността, както и изведените в края на параграфите авторови мнения до дискусионни проблеми.

V. Методичен подход

Втората глава включва методиката на изследване, илюстрирана на фигура 2. Авторката е възприела подходът да раздели използваните методи и показатели в четири големи групи според измерваната променлива. Първата група включва равнище на специализация на международните пазари (ABC метод за интензивност на търговските потоци; Grubel-Lloyd индекс за развитие на търговските модели към търговия, базирана на продуктова диференциация, вътрешно отраслова търговия (ВОТ) и търговия с хомогенни продукти (хоризонтална ВОТ)); ХерфиндалХиршман индекс за равнище на диверсификация. Втората и третата групи методи и показатели измерват съответно конкурентното равнище на износа и конкурентните стратегии. Последната четвърта група оценява ефекта на фактори на конкурентната среда върху географската диверсификация (гравитационен модел).

Доброто познаване и използването на избраните методи са позволили на докторантката убедително и последователно да обоснове и да проведе своите анализи и оценки.

VI. Значимост и убедителност на получените резултати, интерпретации и изводи

Постигнатите резултати са с висока значимост и убедителност. Доказателство в тази посока са богатите комплексни анализи, интерпретацията на резултатите и изведените изводи в третата и четвъртата глава на дисертацията.

Висока оценка заслужава третата глава „Анализ на конкурентоспособността на аграрната търговия на България". Първата й част е посветена на специализацията на България на агро-хранителния пазар. В първия параграф детайлно и компетентно се оценяват резултатите от аграрния износ на България. Този анализ е осъществен на базата на търговския баланс и показателите индекс на търговско покритие, аграрен износ на човек от населението, дял на аграрния износ в БВП в паритетна покупателна способност. Постигнатите резултати се сравняват с тези на държавите членки на ЕС. На тази основа са оценени резултатите от аграрния износ по стокови групи като се анализират специфичните за всяка стокова група фактори, които детерминират експортното състояние и динамика. Логично продължение е направената оценка на аграрната стокова и географска експортна структура от гледна точка на дела на преработени стоки и неговата динамика и на присъствието в аграрната кошница на стоки с висока добавена стойност. В четвърта част последователно и компетентно се проследява еволюцията на търговските модели, изследвана с показателите индекс на Grubel-Lloyd (GL) за измерване на вътрешно-отрасловата търговия и индекс на Херфиндал (Herfindahl-Hirschman index (HH) за диверсификация на аграрния износ.

Равнището на конкурентоспособност на аграрната търговия на България е обект на втория параграф. Осъществената комплексната оценка се базира на резултати от изчисленията на индекси, които разкриват различни аспекти на конкурентоспособността: присъствие на аграрния износ /аграрната търговия на България на световния пазар (индекс на откритост на аграрния сектор, търговски баланс, експортен пазарен дял, импортно проникване, Balasa Bauwen нетен експортен индекс); сравнителни предимства на българския аграрен износ / българската аграрна търговия на световния пазар (RCA, RSCA, RTA, Lafay индекс), ефективност на експортната структура, капацитет за износ (индекс на производителност, доходен потенциал на стоковите групи PRODY, индекс на доходност на експортната кошница EXPY, индекс за диверсификационен потенциал PATH, индекс за плътност на продуктовото пространство на износа DENSITY, на който се базират оценките за капацитет).

Специално внимание и положителна оценка заслужава четвъртата глава. Тя съдържа предложения за повишаване на конкурентоспособността на аграрния износ.

В първия параграф са класифицирани стоковите групи по развитие на техните сравнителни предимства и са формулирани специфични секторни приоритети в конкурентните стратегии. Тези разработки могат да се използват за избор на приоритетни сектори, а разработената матрица на конкурентоспособността илюстрира разпределението на стоковите групи по вид и ефективност на прилаганите конкурентни стратегии.

Във втория параграф с помощта на гравитационен модел на търговията на България с аграрни стоки са оценени детерминантите на търговията между България и нейните основни партньори, както и търговската специализация. В тази част Семерджиева на основата на информация за двустранната търговия между България и 173 държави за периода 2014-2018 г. оценява ролята на редица фактори като отдалеченост, лоша инфраструктура, липса на излаз по море, със съседи с лоша инфраструктура и т.н. на транспортни и други разходи, както и ефектите от споразумението за свободна търговия между страните и др.

На основата на направените анализи са изведени и формулирани направленията за развитие на политиката за повишаване на конкурентоспособността на аграрния износ.

Заключението на дисертацията, заедно с оценката на доказването на хипотезите, съдържа и насоки за повишаване на конкурентноспособността на аграрния износ на България, които произтичат от направените анализи и оценки..

VII. Приноси на дисертационния труд

Приемам разработената от докторантката справка за приносите на дисертационния труд. В нея обективно и лаконично са представени основните резултати на изследването. Като приноси с научно-фундаментален характер откроявам:

- Дисертационият труд е първото за България комплексно, многофакторно изследване на конкурентоспособностга на аграрния износ, което достига до извеждане на стратегически направления и мерки за повишаване на равнището на конкурентноспособност и стратегически секторни приоритети;
- Разработен и приложен е оригинален методически инструментариум, който съчетава различни методи и отразява специфичния предмет и обект на изследване;
- Конструиран и приложен е гравитационен модел на аграрния износ;

- Оценени са състоянието и динамиката на специализацията на аграрния износ на България;
- Идентифицирани са структурни проблеми на аграрния износ, както и проблеми на износа по стокови групи;
- Идентифицирана и оценена е необходимостга от повишаване на доходния и диверсификационен потенциал, технологичното равнище, хоризонталната и вертикална диференциация на аграрния износ.

Направена е прогноза за аграрния износ и внос на България общо и по продуктови групи до 2030 г.

Приносите с научно-приложен характер

- Обосновани са стратегически направления и мерки за повишаване на равнището на конкурентоспособносгга на аграрния износ на България на световния пазар;
- Определени са стратегически секторни приоритети с отчитане на доминиращите секторни конкурентни стратегии;
- Направена е класификация на стоковите групи на аграрния по експортен потенциал.

VIII. Публикационна активност и оценка на качеството на научните публикации

По темата на дисертационния труд, докторантката представя 4 публикации – 2 статии в научни списания и 2 научни доклади, включени в сборници на международни конференции. Всичките публикации отразяват съществени резултати на проведеното изследване.

IX. Критични бележки, въпроси и препоръки към кандидата

Нямам съществени критични бележки, но имам два въпроси и една препоръка. Въпросите ми са:

1.Какви са очакваните от Вас промени в конкурентноспособността на износа на български земеделски продукти през следващия програмен период?

2.Кои от формулираните от вас направления за развитие на политиката за повишаване на конкурентоспособността на аграрния износ са намерили място в Националния стратегически план за развитие на земеделието и селските райони?

Препоръката ми е настоящото изследване да бъде публикувано като монография с оглед резултатите от него да достигнат до по-широк кръг ръководители и експерти в аграрния сектор.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

Въз основа на изложените достижения на изследването, на богатия теоретичен анализ, оригиналния методически инструментариум, направените анализи и оценки и доказаните хипотези, формулираните обобщения и изводи считам, че представеният дисертационен труд отговаря на изискванията на ЗРАСРБ и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в ССА, което ми дава основание да го оценя **ПОЛОЖИТЕЛНО.**

Въз основа на гореизложеното предлагам да се присъди на Теодора Василева Семерджиева образователната и научната степен "доктор" в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8 Икономика, научна специалност Икономика и управление (по отрасли).

Дата: 15.05.2021

ИЗГОТВИЛ РЕЦЕНЗИЯТА:

(проф. д.ик.н. Юлия Дойчинова)